

Nedávno mi rozprával istý vysokoškolský profesor o situácii na ich katedre. Najmladší je tam štyridsiatnik, potom jeden o niečo starší a potom už len všetci nad šesťdesiat a sedemdesiat rokov. Takáto situácia, ktorá je asi na mnohých vysokých školách, bude znamenať, že za krátky čas zostanú vysokoškolské katedry prázdne, poprípade si budú pomáhať externistami. Bude to znamenať vedomostné vyprázdnenie a veľký pokles kvality výroby budúcej slovenskej elity.

Keď sa rozprávam s mladými ľuďmi, čerstvými absolventmi vysokých škôl, takmer jednohlasne hovoria o malej existenčnej perspektíve na Slovensku. Rozmýšľajú, aspoň na nejaký čas odísť na Západ. Tí, ktorí tu zostávajú, zamestnávajú sa väčšinou vo finančných inštitúciách, počítačových firmách alebo reklamných agentúrach. Toto sú miesta, kde sa ešte dá ako-tak zarobiť.

Slovensko takto prežíva ďalšiu vlnu vonkajšej i „vnútornej“ emigrácie. Je to už štvrtá, ak nie piata emigračná vlna v tomto storočí, čo je pre taký malý národ mnoho. Každá emigrácia sa dotýka najmä humanitnej oblasti a kultúry. Techniku ešte možno doviezť z cudziny, vlastnú kultúru ťažšie.

Od vzniku Slovenskej republiky 1. 1. 1993 ubehlo už sedem rokov. Najhlbším zmyslom vzniku samostatného štátu bolo heslo: „Vládnime si sami“ niekým vyslovované s hnevom, inými pokojne a skôr pozitívne. V športe, zvlášť individuálnom zažívame mnoho úspechov, ktoré prekračujú naše hranice. V technike a ekonomike budeme asi postupne vtiahnutí do fungujúcich štruktúr. Na poli kultúry sa najťažšie odrážame.

A v takejto atmosfére mám niečo povedať ako víziu alebo povzbudenie!

V prvom rade si myslím, že každý talent, ktorý zoberie tento svoj dar ako povolanie sa nakoniec presadí a ukáže (v malej krajine ako je Slovensko ešte skôr ako vo veľkej).

Stretol som sa s básnikom Jankom Silanom (ktorý ku koncu života bol už slepý) niekoľko mesiacov pred jeho smrťou. Povedal mi, že mu

za roky komunizmu žiadna zbierka oficiálne nevyšla. Ale dodal, že je spokojný, lebo napísal to, čo mal napísať. Dnes máme vydané jeho súborné dielo, ktoré predstavuje osem zväzkov.

Ladislav Hanus strávil pre svoj nekompromisný postoj 14 rokov vo väzení. Potom bol kuričom, pracoval na fare a ešte ako osemdesiatročného ho súdili, že bez povolenia spovedal v kostole. Celý život pracoval ako filozof kultúry. Nič z jeho kníh mu za komunizmu nevyšlo. Po novembri 1989 vyšlo šesť jeho diel a posledné štyri sa pripravujú na vydanie. Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku sa bude volať podľa neho.

Myslím si tiež, že mnoho mladých ľudí u nás bude musieť prijať istú paralelnosť (alebo rozdvojenosť) vo svojom živote, ak budú chcieť niečo vytvoriť. Podobne to bolo aj za komunizmu. Niečím sa človek musel živiť a keď chcel niečo vytvoriť, musel to robiť popri tom. Musel si zároveň prispôbiť tomu svoj život. Medzi ideologickým tlakom komunizmu a ekonomickým tlakom postkomunistickej „trhovej“ spoločnosti nemusí byť veľký rozdiel. Navyše ešte, tlak „trhovej“ spoločnosti, ktorá sa u nás rodí, tlačí mladého človeka do dosť ubíjajúcich kolají. Rozprávajú o tom mnohí mladí ľudia, ktorí pracujú na miestach, kde sa práve dá lepšie zarobiť. Zarobia síce viac peňazí, ale vzťahy na pracovisku a celý spôsob života ich tlačí do dosť odcudzeného sveta. Niekedy sa mi zdá, že tak ako naša generácia sa musela vnútorne vyhraničiť a aj vzoprieť voči komunizmu, tak sa budú musieť mnohí mladí ľudia vzoprieť voči spôsobu života, ktorý sa môže javiť ako jediná alternatíva. Podržat si svoju vnútornú nezávislosť a slobodu nebude ani v tejto dobe jednoduché. Každá cesta osobného zrenia nesie so sebou často samotu, neistotu a mnoho ďalších problémov.

Čo môže byť svetonázorovým základom alebo pomocou pre takéto rozhodnutie v živote?

Ešte za čias komunizmu som mal možnosť poznať mnoho mladých ľudí zo Západu, ktorí k nám prichádzali. Boli to krásni ľudia, ktorí sa ne-

dali zošnúrovať konzumnou spoločnosťou. Ich spoločným menovateľom bola viera v Boha. Viera v Boha dáva človeku, okrem iného, odstup a nadhľad nad vecami, udalosťami i životom. Viera v Boha dáva človeku silu vydať sa svojou osobnou cestou, pretože človek na takejto ceste nie je sám, ale vnútorne kráča stále v rozhovore s Bohom.

Sloboda prerazila hranice a otvorila nám svet a možnosti. Treba sa vydať na skusy. Treba sa učiť všetky možné jazyky a popasovať sa s diaľkou. Pobyt v cudzine dáva každému takisto oslobodzujúci odstup a nadhľad nad vecami.

Každý človek, kdekoľvek sa narodí a kdekoľvek potom žije, svojimi činmi, svojimi myšlienkami, svojou láskou obohacuje svoje prostredie a tým vlastne celý svet. Napriek tomu si však myslím, že ľudia by sa mali vracat' do krajiny, kde sa narodili, a v ktorej vyrástli. Čítal som, že človek by mal žiť v tej krajine, v ktorej jazyku sa mu sníva. V tom vidím nádej pre Slovensko, že ľudia sa doň budú vracat' a obohacovať jeho kultúru všetkým, čo zažili.

A na záver, sme zakotvení kultúrou, jazykom, tradíciou v krajine, ktorá sa volá Slovensko. Jednou zo zákonitostí, ktoré nás sprevádzajú je, že otvorenie sa iným kultúram je pre nás obohacujúce. Pre mňa prirodzeným prekročením našich hraníc je priestor, ktorý môžeme dosiahnuť našou tradičnou trojjazyčnosťou: slovenčinou, nemčinou, maďarčinou (slovenčinou obohatíme takmer všetky slovanské jazyky v okolí a čo sa týka maďarčiny, už dlhšie mám pocit, že by nebolo na škodu, keby sa na školách učila maďarčina ako nepovinný predmet). Pre človeka na Slovensku, ktorý bude v budúcnosti ovládať tieto tri jazyky, bude domovom priestor, ktorý sa už nedá prejsť autom za niekoľko hodín.

Zdá sa mi, že v najbližších rokoch bude Slovensko ekonomicky vypredané. Zachráni sa vtedy, keď bude silné kultúrne a morálne. Na Slovensku je akosi zákonitosťou, že tie podstatné veci robia skôr nadšenci. Verím, že aj dnes sa nájde dosť nadšencov, ktorí budú chcieť žiť a tvoriť v tejto peknej krajine.

F. M. (politik, ktorý by sa mal viac starať o vašu bezstarostnú budúcnosť)

Karol Moravčík — Nakoľko je udržateľné prísne oddelenie náboženstva od modernej liberálnej politiky

Keď sa po roku 1989 začala v našom zemeispisnom priestore utvárať spoločnosť, ktorá dostala prívlastok občianska, a my sme začali hľadať pozitívne príklady rozvíjania takejto spoločnosti v zabehných západných demokraciách, mierne ma rušilo len jedno - optimizmus, ktorý naše spoločenské snaženie sprevádzal. Pripomínal mi optimizmus francúzskych encyklopedistov a revolucionárov 18. storočia s ich nekritickou vierou v „rovnosť, bratstvo, slobodu“ pre všetkých.

Bez toho, aby som zabrdol do bohatých nuáns danej problematiky, so všetkým, čo sa v nej odohralo a premyslelo za posledné dve storočia, asi môžem konštatovať, že v poslednom desaťročí sa viac-menej vytriezelo z nediferencovaného víťania „konca dejín“ v zmysle Fukuyamovej tézy o definitívnom víťazstve liberalizmu.

Naopak, boli sme tvrdo konfrontovaní s tragédiami na Balkáne a Kaukaze, s neistým vývojom v mnohých oblastiach tzv. Tretieho sveta, a doma, na Slovensku výdatne zneistení fenoménom mečiarizmu so všetkými jeho dlhodobými dôsledkami. Na tieto trendy reagovala pred časom redakcia K&K uverejnením článku Fareeda Zakariu o náraste neliberálnych demokracií. F. Zakaria vidí problém v tom, že zavádzanie demokratických mechanizmov a pravidiel nesprevádza v mnohých krajinách sveta dostatočne fungujúca existencia liberálnych inšancií: nezávislého súdnictva, rozvinutého tretieho sektora, kritickej verejnej mienky, decentralizovaného „slabého“ štátu a pod.

Keď sa nedávno na možné nebezpečenstvá súčasnosti pýtala redakcia týždenníka *Domino Fórum* Otta von Habsburg, odpovedal: „Povedal by som, že nebezpečenstvo číha zo strany tých,